

Peněžní řád jako otázka vědomí.

Herbert Witzenmann

Následujícímu náčrtu dynamického uspořádání tvorby peněz a peněžního styku budiž předasláno několik poznámek.

Tyto úvahy o dynamickém peněžním řádu shrnují krátce to, o čem jsem pojednal v jiné souvislosti. Potřebují další pojednání, zvláště s ohledem na nové určení smyslu, které naléhavě potřebují dnes ve všech oblastech nutné opatření, pokud nemají být jen přechodnými výpomocemi, ale mají odpovídat mohutnému obratu, který rostoucí rychlostí zachvacuje všechny poměry.

Tento pokus, učinit dynamickou peněžní nauku Rudolfa *Steinera* srozumitelnou v její proveditelnosti, se, pokud vím, u Rudolfa *Steinera* nenachází v provedené formě, přesto se mi však zdá, že je zřetelně obsažen v jeho vyličeních.

S ohledem na dnešní stavy a na to, co je v dosahu možného, bude možno tento koncept pokládat za utopistický. Ale i to utopistické může mít význam, pokud může posloužit k uvolnění ochoty, přijmout neobvyklé. Vzhledem k velkým změnám, jimž jdeme vstříc, nelze podle mého přesvědčení vyvinout dosti fantazie při navrhování nových myšlenkových modelů, pro něž se možná vyskytne brzy naléhavá potřeba.

Budiž mi dovolena i ta další úvodní poznámka, že podle mého mínění sice mohu udělat návrh nebo výklad, který, kdyby mohl být uskutečněn, by sliboval nejlepší možnou hospodářskou výkonnost, že však právě v tom nevidím jeho smysl. Hospodářská výkonnost, také sociální výkonnost, zlepšení sociálních a všech ostatních stavů jsou žádoucí. Samozřejmě výkonnost i v kvalitativním smyslu. Ona sama o sobě však postrádá smyslu, potřebuje naopak nadřazené smyslové určení. I k tomu udělám alespoň několik poznámek.

Nenavazují bezprostředně na původně Rudolfem *Steinerem* vyvinutou myšlenku trojčlennosti. Rudolf *Steiner* spojoval s touto myšlenkou naději, že labilita všech poměrů po konci první světové války přiblíží základní nové uspořádání celého sociálního organismu jako požadavek doby všeobecnému porozumění. To se nestalo. Že tím pominul rozhodný světově politický okamžik nepoznán a nevyužit, vyplývá také z toho, že Rudolf *Steiner* dosti brzy potom podal jinou verzi své sociální vědy, jak jí byla vyložena v jeho „*Národohospodářském kurzu*“. Není to žádný národohospodářský, ale světově hospodářský kurz. Byl to však kurz pro studenty národního hospodářství a proto dostal tento svůj název.

Původní myšlenka trojčlennosti Rudolfa *Steinera* přiděluje hospodářskému životu nové stanoviště v rámci radikálního nového uspořádání a novou funkci v celkovém rozsahu civilizace. Nová myšlenka sociální organizace, která je načrtnuta v „*Národohospodářském kurzu*“, dává vzniknout ideji nové civilizace z uvolnění tendenčně trojčlenného strukturálního principu uvnitř hospodářství samého. Je zajisté nepřehlédnutelné, že náběh původní myšlenky trojčlennosti by byl potřeboval poměrně velkých sociálních útvarů. Pozdější metamorfóza této myšlenky může být podle své podstaty funkcionalizována v malých jednotkách (oázách uvnitř jinak konstituované společnosti) a jejich propojením uvnitř uvadajícího staršího útvaru rozvinout postupně se rozpínající nový život.

Chtěl bych vyjít z výkladů Rudolfa *Steinera* v onom kurzu a z jejich velkého ideového rozsahu vyhmátnout několik hledisek. Tři v této souvislosti vedoucí hlediska se mi zdají být tato:

1. osvobození peněz z jejich strnulosti v dnešním hospodářském životě;
2. osvobození práce z dalšího poutajícího prvku naší civilizace, totiž příjmu mzdy;
3. osvobození tvorby práva z představy, že tvoření práva má být jedině nebo alespoň převážně soustředěno na stanovení předpisů; tedy osvobozující orientace, že pro moderní nazírání nemůže a nemá v první řadě přijmout regulativní, nýbrž produktivní funkci. Zdá se mi,

že to jsou tři hlediska, která procházejí oním kurzem a která se také vracejí v úvahách, které se zaměřují podmiňujícími modalitami provedení dynamického peněžního řádu.

Jedním ze základních hledisek kurzu vědy světového hospodářství Rudolfa *Steinera* je rozlišování dvou polárních hodnototvorných funkcí - pokud vím nový ideový výtvar na poli sociální a hospodářské vědy. Jeden druh tvoření hodnot můžeme označit jako *zušlechťovací práci*. Je to nasazení práce na přírodní základnu, na přírodní substance, které jsou touto prací měněny. Tato práce má zušlechťující charakter tím, že přírodní substance jsou skrz ní přibližovány lidským potřebám a jejich prostředkům uspokojování a tím se stanou konzumovatelné, při čemž tato zušlechťující práce dnes už není nebo převážně není ruční prací. Vždyť přece už skoro existuje jen práce pomocí výrobních prostředků, do nichž je již zapojen druhý druh tvoření hodnoty. Ovšem výrobek, který vzniká změnou přírodních produktů, vznikl právě zušlechťovací prací. Druhou hodnototvornou funkcí můžeme nazvat *vytváření organizačních hodnot*. Toto jsou takové hodnoty, které vznikají vynaložením inteligence na lidskou práci, na její diferenciaci a integraci. Tento efekt tvoření hodnoty je viditelný v dění dělby práce, nikoli však výlučně, neboť existuje i organizační práce, jejíž funkce se vyčerpává v nasazení výrobních prostředků, při čemž při jejich zřizování spolupůsobí opět obě hodnototvorné funkce. Rozlišování těchto dvou polárních hodnototvorných funkcí dovoluje podle mého mínění koncepci nového druhu tvorby práva, legislativy a exekutivy ne pouze regulativní, zakazující, nařizující, zabraňující, zamezující a také dovolující, ale s hospodářským a sociálním efektem produktivní tvorbu práva, která působí ve vyvažování těchto dvou funkcí tvorby hodnot a jejich výsledků. Tyto dvě tvorby hodnot si totiž vzájemně konkurují, jak se to projevuje ve vzniku cen, které představují komplementární jevy této dvojité funkce. Spravedlivá a zdravá je tvorba cen jen tehdy, když vzniká z rovnováhy mezi těmito dvěma funkcemi, popřípadě pak nastává převaha jedné nad druhou jen jako přechodná funkce, která je svedena zpět, když na dotyčné straně nastane nedostatek nebo nadbytek.

Rozlišování těchto dvou funkcí, které jako takové přirozeně nejsou

nové, ale Rudolfem *Steinerem* byly ve své existenci a svém významu nové poznány, má nejvyšší aktuálnost v naší době přechodu ze společnosti výrobní do společnosti informační, která požaduje zvýšenou pozornost vzhledem k tomu, aby nevznikl převis organizačních hodnot. Převis organizačních hodnot je značnou částí zodpovědný za světově rozšířenou nezaměstnanost. Je to ovšem jen jeden z činitelů, které zde musí být brány v úvahu. K tomu přijdou ještě jiní činitelé. Další podstatný činitel je podle mého přesvědčení prodávání práce za mzdu. Dalším činitelem jsou chybné investice, které vedou ke zmíněné funkční nerovnováze.

Když si uvědomíme ony obě funkce tvoření hodnot a jejich účinky, poznáme, že exponují novou metamorfózu myšlenky trojčlennosti, která teď už nevystupuje, jak tomu bylo původně, bezprostředně jako diferenciaci a integraci duchovního života, právního života a hospodářského života. Naopak se nyní hospodářský život v sobě vytříbí z hlediska myšlenky polarizace hodnot jako trojčlenná funkční souvislost. Zušlechťovací práce je potom totiž hospodářský život v užším smyslu; organizační práce zastupuje uvnitř celkového rozsahu hospodářského života duchovní život, který pak ovšem nevystupuje jako svobodný ale jako polosvobodný duchovní život. (Mimochodem poznamenáno, je přece vše, co člověk činí, duchovní život. Všechno lidské konání vychází z rozhodnutí, záměrů a z poznatků nebo z nepoznatků, tedy z ideových prvků. Také zušlechťovací práce je v podstatě vzato vázaný duchovní život, zatímco organizační práce je polosvobodný duchovní život a duchovní život ve vlastním smyslu slova jako uskutečňování a prožívání duchovní sebeprodukce člověka je podle své podstaty úplně svobodný.) Nová metamorfóza trojčlennosti se stane patrnou a srozumitelnou jako důsledek produktivní tvorby práva ve vyvažování obou efektů tvorby hodnot.

Další důležitá myšlenka, které v souvislosti s tím, co je nutno říci, náleží obzvláštní význam, se týká druhu krytí potřeb, který ve smyslu sociální organiky Rudolfa *Steinera* nastupuje na místo příjmu mzdy. Na místo příjmu mzdy nastupuje ve smyslu této sociální organiky krytí potřeb, které nemá být ekvivalentem za pracovní výkon, ale za výsledek práce, tedy za zboží nebo vůbec za produkt v nejširším

smyslu, který pracující člověk vyrobí. Spravedlivé je toto krytí potřeb, když pracujícího uvede do stavu, v němž sice nebude vyrábět stále stejný výrobek, ale když představuje vždy krytí životních potřeb pro ekvivalentní výkon. Spravedlivé krytí potřeb je tedy výkonu ekvivalentní krytí potřeb, které musí být výhledové, jelikož se týká budoucích potřeb. Výhledové výkonu ekvivalentní krytí potřeb je spravedlivé krytí potřeb. Toto kdysi označil Rudolf *Steiner* jako základní vzorec, který se často v anthroposofické literatuře vyskytuje jako „mzdový vzorec“, což je podle mého mínění zásadním nedorozuměním. Je to vzorec krytí potřeb.

Další v dané souvislosti důležitá myšlenka je tato: Největší hospodářská výkonnost je možná jen při plně provedené dělbě práce. Takto vysloveno, není těžké toto poznat, neboť to, že dělba práce je nejdůležitějším prvkem výkonnosti v moderním hospodářství, se nepopírá. Tato myšlenka má však ten důsledek, že při plně provedené dělbě práce už nikdo nepracuje pro vlastní potřeby. Jinak by zadržel část svého pracovního výkonu pro vlastní potřeby nebo by vůbec neaktivoval výkonnostní potenciál, kterým by jinak přispíval ke všeobecným potřebám, čímž by působil proti maximální efektivitě. Lze tedy snadno poznat, že vzniká největší produkční koláč, jakmile se člověk zřekne veškeré práce pro vlastní potřeby. Z největšího možného koláče může každý dostat pro sebe největší možný kus. To však znamená, že se nepracuje pro získání mzdy, ale v zájmu sociálního organismu v hodnoty tvořící oddanosti k jeho utváření.

K tomuto hledisku ovšem přistoupí ještě jiné, které je vlastně rozhodující, totiž že práce nemůže být vůbec zaplácena, že práce, která je formou projevu lidské duchovní sebeprodukce, nesmí být prodávána a vlastně prodávána být nemůže. Prodej práce ve společnosti, jejímž civilizačním principem je lidská důstojnost, by měl být zapovězen, stejně tak nákup práce jako legalizovaný obchod s lidmi.

Opakuji, co jsem zdůraznil již ve svých předcházejících poznámkách, že tato hlediska podle mého názoru jsou, vedle mnohých jiných, jež se na ně napojují, které však teď nemohu uvádět, způsobila pro vytvoření hospodářského a sociálního systému, který se

vyznačuje největší výkonností a největšími možnými hodnotami uspokojování. V tom samo o sobě bych však právě nespatoval žádné oprávnění tohoto systému, neboť pouhé zaměření na výkonnost má za následek, že lidské schopnosti mají být nasazeny pro materiální potřeby člověka, jak to také v dnešním

utváření naší civilizace, pokládaném za jediné, které je hodné úsilí, je považováno za něco úplně samozřejmého. Nasadit lidské myšlení k uspokojování lidských materiálních potřeb se pokládá za ideál naší civilizace, zatímco to jediné lidsky důstojné je přesný opak, totiž nasazení a vytváření práce tvořící materiální hodnoty ve službě oné schopnosti naplnění, která umožňuje člověku největší svobodu ke své duchovní sebereprodukci (dnes mylně nazývané „seberealizace“). Ta je zdrojem všech ostatních produkcí. Když tento prazdroj vyschne, pak s nezbytností, kterou sice můžeme nepoznat nikoli jí však zabránit, zvadne i sociální organismus. Ten je produktem jej napájejícího duchovního zdroje a s jeho vyprahnutím musí zaniknout. Proto všechno, co je myšleno z hlediska hospodářské výkonnosti, potřebuje nejvyšší směr udávající hodnotu. Vzorec pro tuto nejvyšší směr udávající hodnotu formuloval Rudolf Steiner už velmi časně těmito slovy („Duchovní věda a sociální otázka“):

„Jen jednotlivci se dá pomoci tím, že se mu obstará pouze chleba. Celku se může obstarat chleba jen tím, že se mu dopomůže ke světovému názoru. Vůbec nic by totiž také nepomohlo, kdybychom chtěli obstarat chleba každému jednotlivci nějakého celku. Po nějaké době by se ta věc pak přesto musela utvářet tak, že mnozí opět nemají žádný chléb.“

Později to Rudolf Steiner formuloval mnohem kratěji, ale ještě mnohem naléhavěji:

„Iniciační princip se musí opět stát civilizačním principem.“

Iniciační princip, spirituálně-kulturně tvůrčí princip se musí opět stát

směr udávající hodnotou civilizace a nesmí být naopak řídící hodnotou civilizace materiální blaho, postavení všech duchovních schopností do služeb pro materiální blaho, úsilí všech pro největší pohodlí všech, jak se to stalo především v Německé spolkové republice životním ideálem, vedoucím s nezbytností k největšímu možnému nepohodlí všech. Tyto uvádějící úvahy jsem potřeboval, abych dospěl k svému vlastnímu tématu, k peněžní nauce Rudolfa *Steinera*, k dynamickému peněžnímu řádu. Dynamický peněžní řád (tento název mi budiž dovolen, ačkoli se u Rudolfa *Steinera* nevyskytuje) postupuje dynamicky, poněvadž nepoužívá statickou, ale měnící se hodnotu peněz, a sice ne takovou hodnotu peněz, jejímž účinkům jsme neustále vystaveni, která se mění nežádoucími nebo dokonce katastrofálními vlivy, ale hodnotu peněz, měniči se takovými pochody, jež mají základ v samotném hospodářském dění. Peněžní řád koncipovaný Rudolfem *Steinerem* je nejen dynamický, ale i organický, protože je autokatalytický, novou tvorbu hodnot uvolňující cyklus neboli hypercyklus tvorby hodnot. Princip tohoto dynamického peněžního řádu jako podstatné součásti sociální organiky Rudolfa *Steinera* je znám. Tento princip je snadno formulovatelný (jako peníze, ubývající společně se svým hodnotovým ekvivalentem). Zdá se, že je také bezprostředně očividné, že peníze mohou být jen odběrní poukázkou na zboží a proto by měly stejně jako zboží stárnout a být spotřebovány, že mohou tedy mít pouze kontovací funkci letícího účetnictví.

Když se však zeptáme, jak by tento princip mohl být prakticky uplatňován, jak by se řád hospodářského a sociálního života dal uspořádat, v němž by tento dynamický peněžní řád fungoval, pak narazíme na potíže. Netvrdím, že jsem vyřešil všechny tyto potíže. Věřím však, že porozumčjící pohled na dynamický peněžní řád lze získat s pohledem na jinou myšlenku Rudolfa *Steinera*, totiž s pohledem na asociačnictví (tato myšlenka ovšem není originální; myšlenka asociací už tu byla dlouho před Rudolfem *Steinerem*) a onu rozhodnou roli, kterou mu Rudolf *Steiner* po smyslu přikládá. Tento porozumčjící pohled lze ovšem získat jen tehdy, představíme-li si asociativní útvary odpovídajícím způsobem vybavené, když si je, jak je

to podle mého mínění nutné, představíme konstituované trojčlenné. Kdyby měly orgány tohoto asociativního utváření působit ve smyslu dynamického peněžního řádu, pak by to nebyly jen poradní a dorozumivací grémia a plánovací oddělení, jim by náležely také určité rozhodovací a výkonné funkce. Odpovídajícím způsobem utvářené asociace nemají ve smyslu Rudolfa *Steinera* být vedeny úředníky, ale odborníky, tedy lidmi, kteří jsou nebo byli zapojeni do hospodářského života. Asociace by byly věcně regionálně členěny, ale propojovaly by se nad toto regionální členění do stále rozsáhlejších hospodářských prostorů a funkčních souvislostí.

Trojčlenná plánovací a rozhodovací funkce asociace by podle mého mínění obsahovala *zprvé* správu výrobních prostředků, *zadruhé* rozdělování zboží, tedy obchod, a *zatřetí* úvěrnictví, peněžnictví a bankovnictví. To jsou ty tři oblasti, které by náležely celkové asociální oblasti a jejichž odpovídající konstituce by umožnila zavedení dynamického peněžního řádu. Tyto funkce by nebyly spravovány ani ve smyslu státního hospodářství, ani ve smyslu soukromého hospodářství ale celo- hospodářsky, to znamená dohodami členů asociací, scházejících se ze všech oblastí sociálního života, které by samozřejmě utvářely určité věci odpovídající delegace.

Jako správci, disponující výrobními prostředky, by asociace určovaly převod výrobních prostředků do podnikatelské pravomoci příslušné osobnosti. Tento přenos pravomoci by nastoupil na místo dosavadního dědického práva. O tom se Rudolf *Steiner* několikrát vyjádřil. Při tom nám musí být jasno, že výrobními prostředky nejsou jen kosa nebo soustruh, ale i obdělaná a zušlechtěná, výnosu schopná (nikoli neobdělaná) půda a pozemek. (Neobdělaný přírodní výskyt není žádný výrobní prostředek.) Budovy jsou přirozeně také výrobními prostředky, neboť všeobecně není žádná výroba (s výjimkou zemědělské), která by probíhala mimo budovu ji spoluvyrábějící. Asociace by spravovaly výrobní prostředky, které by tedy nepřecházely do osobního vlastnictví. V tomto smyslu by se proto mohla asociace považovat za vlastníka, nebo lépe za komisařského správce výrobních prostředků, který zprostředkovává jejich předání

vhodným osobám. Nejzpůsobilejšímu člověku se převede komplex výrobních prostředků, odpovídající jeho způsobilosti. Tento převod výrobních prostředků se proto může dít jen na základě podrobné znalosti příjemce oprávnění, tedy na základě intimnějšího osobního vztahu než je to v dnešní úvěrové praxi obvyklé. To je to jedno sociálně organické hledisko na jehož základě mohou přecházet výrobní prostředky do oprávnění výrobce.

Druhé zde v úvahu přicházející hledisko je hledisko vyvažování obou hodnoty vytvářejících funkcí tím, že je nutno posoudit předpoklady pro zřízení, rozšíření nebo udržení výroby s ohledem na to, že se podle možností dosáhne a udrží rovnováha mezi oběma hodnotu tvořícími funkcemi. Přejde-li výrobní prostředek na osobu disponující výrobními prostředky nebo je zužitkující (tím přece továrník, průmyslník je), pak to je podle mého názoru úvěr, který dostane od správy výrobních prostředků, a který musí splatit. Z jakých hledisek se má toto splácení dít, o tom musí nyní být řeč.

Výrobní prostředky jsou tedy kreditovány. Tyto úvěry jsou spláceny výkonem osoby disponující výrobními prostředky, a sice zbožím, které tím výrobním prostředkem vyrábí, svou výrobou zboží a hodnot. Jím zhotovenými výrobky splácí ve splátkách podle rychlosti obratu úvěr, který dostal v podobě výrobního prostředku. Co se s tímto zbožím stane? Vzhledem k němu opět nastoupí do funkce asociace, tentokrát jako distributor zboží, tedy obchodník. Splácení úvěru plyne příjmem zboží k asociaci jako obchodní organizaci. Ve formě hodnot zboží, které jsou výrobci připisovány k dobru jako splátky, plyne k asociaci jako bankovní organizaci, která od asociace jako správce výrobních prostředků převzala zatížení příjemce úvěru. Na toto zboží mohou být vydány peníze jím hodnotově kryté, a sice poměrně krátkodobé peníze, pokud se jedná o spotřební zboží, jemuž jako spotřební peníze odpovídají. Konzumní peníze musí být podle svého druhu hodnoty krátkodobé, musí mít krátkou spotřební trvanlivost, protože krytí ve zboží, za něž jsou vydávány, může být jen krátkodobé. Při tom bude praktické, když se za dobu spotřeby zboží, za něž jsou konzumní peníze vydávány, předpokládá střední doba spotřebního koše (jinak by se výdej a správa peněz drobily do nepřehledná).

Užitečná spotřební doba může tedy být jen průměrná doba spotřebního koše, jemuž je přiřazena doba oběhu, životní doba peněžního ekvivalentu. Tak vznikají konzumní peníze s poměrně krátkým trváním platnosti hodnoty.

Je také možné si představit, že by se různé konzumní peníze rozlišovaly různým trváním platnosti: například mezi několika dny a jedním rokem. Vyžadovalo by to jen přepočítání, jako se dělá mezi různými měnami. Měna by totiž reprezentovala právě vztah k tvorbě hodnoty. V rozmezí její lhůty platnosti by podržely konzumní peníze svou hodnotu, protože při úplném dynamizování peněz by bylo zapotřebí přepočítacího aparátu, který už by nebyl zvládnutelný. Konzumní peníze tedy podrží svou cenu během střední spotřební lhůty spotřebního koše. Potom je tato hodnota vyčerpána. Za tyto konzumní peníze může příjemce konzumních peněz nakoupit zboží. Zpět plynoucí konzumní peníze mohou pak být opět vydány, přirozeně s odpovídající zkrácenou oběžnou dobou.

Tímto jsem poukázal na několik důležitých pochodů ve sféře konzumních peněz. Na doplnění budiž ještě poznamenáno, že peníze, které už nejsou platné, mohou svým posledním příjemcem být vyměněny za peníze, které nejsou (nebo ještě nejsou) znehodnocené, avšak jen za takové, jejichž platnostní lhůta odpovídá příslušným výrobním poměrům a poměrům tvorby hodnoty, tedy za krátkodobější nebo dlouhodobější peníze. Neustálý oběh peněz, který je podmíněn peněžní dynamikou, působí na jedné straně silně povzbudivě na hospodářskou produktivitu. Potřebuje však na druhé straně regulativ, aby nevedl k nežádoucímu růstu a nerozvážné spotřebě nebo nesmyslnému hromadění statků. Už z tohoto důvodu nemůže být dynamický peněžní řád zaveden bez komplementárního civilizačního principu, tedy vzdělanostního ekvivalentu. V této souvislosti jsou dále zajímavé cenové relace. Nezáleží totiž jen na tom, že je zavedena hospodářská celková funkce, která v zásadě zaručuje spravedlnost cen. To se děje vyvažováním proudů tvorby hodnot. Je však stejně tak důležité, aby mezi zbožím vznikala spravedlivá cenová relace. Tato vyplývá podle mého mínění ze sociálního základního vzorce. Cena zboží a tím jeho hodnotová relace se vypočítává z výhledových

ekvivalentů krytí potřeb vyrábějících lidí. Zde musí být ovšem napřed udány některé souvztažné základní hodnoty základních lidských potřeb. Vypočítání hodnoty a volba těchto základních hodnot může být stanoveno libovolně a nebo také pod určitými hledisky (například pod hledisky pocházejícími z kulturní oblasti).

Vydáváním peněz se projevují asociace ve své bankovní funkci. Vydávají peníze, jež jsou ekvivalentní době použití zboží nebo zbožních náhražek. Tato ekvivalence může být u konzumních statků přirozeně jen krátká. Nyní jsou však výrobní prostředky rovněž zprvu zbožím. Ve svém zbožním charakteru se však od spotřebních statků podstatně liší. Liší se od nich svou delší dobou použití. Budova může být použitelná 10, 20 let a déle. Doba použití strojů a zařízení je ponejvíce podstatně kratší. Ale i zde se často jedná o víceleté použití. Výrobní prostředky mají tedy zprvu charakter zboží a jsou tedy jako takové odváděny asociaci jako obchodní organizaci. Vystupují tak (stejně jako všechno ostatní zboží) jako splátky k splácení úvěru výrobních prostředků, který byl dotyčnému výrobcí poskytnut, nebo jako dobropisy výnosu utváření hodnot. Výrobce výrobních prostředků nesplácí však svůj úvěr na výrobní prostředky výrobou spotřebního zboží, ale výrobou výrobních prostředků, které jsou odváděny stejně jako spotřební statky rovněž asociaci v její funkci jako obchodní organizace. Pokud výrobce výrobních prostředků svůj úvěr už splatil, dostane odpovídající dobropis. Zatímco tedy úvěry výrobních prostředků nejsou spláceny jako statické hodnoty (jak je to běžné v dnešním úvěrnictví) ale v dynamizované (mizení hodnoty podléhající) hodnotě, neobjevují se tedy v tomto uměřovacím procesu ve své původní hodnotě, nabývá tato původní hodnota platnost tam, kde vystupují jako zboží. Jako takové přecházejí do obchodu asociace, který je však neprodává do konzumní sféry, poněvadž výrobní prostředky nemohou být kupovány, ale pouze mohou být převzaty ve formě úvěru jako závazky. Asociační obchod proto předává výrobní prostředky na asociační správu výrobních prostředků. Je také myslitelný bezprostřední přechod vyrobených výrobních prostředků na správu výrobních prostředků. Účelný však pravděpodobně je průchod všech výrobků, dokud mají charakter zboží (což u výrobních

prostředků nastává jen ve vztahu producenta k asociaci), stejnou asociační oblastí korelativního určení hodnoty podle základního vzorce. Ve své vlastnosti jako zboží (tedy při přechodu od výrobce k asociaci) vystupují výrobní prostředky ve své plné původní hodnotě, která je jejímu výrobcí připsána k dobru a v této výši představuje krycí hodnotu vydání peněz. Jako úvěry, tedy po jejich přechodu od asociace k jimi disponujícímu producentovi, jsou naproti tomu výrobní prostředky amortizovány v dynamizované peněžní hodnotě.

V poměru ke konzumním statkům tedy není u výrobních prostředků pozoruhodný jen rozdíl v době použití, ale i rozdíl jejich přechodu od a k producentovi, vzhledem k tomu, že nedospějí do sféry spotřebního zboží a proto nedostanou žádný ekvivalent v rychle znehodnocených penězích. Výrobní prostředky jsou naopak asociací zadržovány a přecházejí do její správy výrobních prostředků, odkud jsou vydávány ve formě úvěru s dlouhodobou, i když dynamizovanou dobou platnosti hodnoty. Přecházejí tedy do užívání majitelem dispoziční pravomoci a objevují se na jeho bankovním kontě jako žirové peníze na straně má dáti.

Výrobní prostředky jako nositelé funkce tvoření hodnoty mají vždy úvěrový charakter. Převádějící majitel výrobních prostředků je asociace. Splácení těchto úvěrů výrobních prostředků se má dít v dynamické hodnotě peněz, to znamená, že amortizační splátky se snižují tou měrou, jak výrobní prostředek ztrácí svou použitelnost. Výrobní prostředky jsou úvěrovatelné hodnoty, které jsou spláceny výrobou, která se jimi provádí. Produkční prostředky vznikají u svého výrobce jako splátky úvěru výrobních prostředků, který dostal na jejich výrobu.

Nějakým do určité míry šikovným podnikatelem však je výrobním prostředkem vyráběno více zboží než je potřeba k uhrazení hodnoty výrobního prostředku. Ty však zůstávají i po úhradě své hodnoty v komi- sařské dispozici správy výrobních prostředků, mají tedy nadále charakter důvěrového úvěru, jemuž musí odpovídat výkon. Avšak výkonem, který překračuje úvěrovanou střední hodnotu výrobního prostředku, vzniká přebytek, který v mnoha případech onu hodnotu podstatně překročí. Tím se tvoří na straně výrobce přebytkové saldo.

Co se s ním má stát? Toto přebytkové saldo na straně dal může být na jedné straně nárokováno výrobcem pro jeho osobní potřeby. Tento nárok, který mu patří jako individuální potřeba na základě jeho podnikatelského výkonu, však bude moci uplatňovat jen proti dávce (tato může být považována za zdanění). Dávka, kterou se nabude použití výrobního nadbytku pro osobní potřeby, může být asociaci použita četnými způsoby. Může být použita ke zvýšení ekvivalentů základních potřeb (k nimž se budu muset ještě vrátit) nebo být dána k dispozici svobodnému duchovnímu životu. Výrobce však může svými přebytky také získat právo na další využívání výrobních prostředků, tím že po odpočtu uživatelské dávky (která pak opět může být pokládána za níže vyměřenou daň) splácí nově získaný úvěr výrobních prostředků úplné nebo částečně oním přebytkem. Při poskytnutí dodatečného použití výrobních prostředků je nutno dbát na vzájemné (pro spravedlnost cen základní) odsouhlasení obou druhů tvorby hodnot. Dávka pro získání tohoto použití může nalézt ze strany asociace opět několikeré použití. Měl by ji podle mého mínění přednostně dostat svobodný duchovní život. Výrobce se však může i zříci využití zmíněných přebytků pro své vlastní potřeby nebo pro podnik jím řízený a nahospodařené přebytky dát převést přímo na svobodný duchovní život na základě svých osobních kontaktů s jeho zástupci. Tento převod by se udál bez srážky (nebo jen s malou dávkou asociaci).

K předtím zmíněnému postupu krytí potřeb je ještě nutno na doplnění dodat toto: Krytí potřeb se podle mého přesvědčení musí dít pod dvěma různými hledisky. Vyplývá přirozeně z peněz vydaných asociacními bankami, které jsou vydávány korelativně k vznikajícím hodnotám a přímo nebo nepřímo dosáhnou všechny pracující i vůbec všechny žijící lidi. Při tom je nutno rozlišovat dvě základně odlišné formy krytí potřeb: Jeden druh krytí bych nazval základními potřebami (pro potravu, oblékání, bydlení a vzdělání), to znamená ony potřeby, které odpovídají lidské důstojnosti a v podstatě vzato v rámci relativně úzké (sociálně podmíněné) variační šíře jsou stejné pro všechny lidi. Základní potřeby by obsahovaly i takzvané sociální mzdy (například starobní důchod). Tato kvóta krytí potřeb může být asociacními

bankami vydávána podle rozdělovacího klíče (měnícího se podle velikosti sociálního produktu) všem členům nějaké výkonné oblasti, protože pro to platí stejná hlediska. Na tyto základní potřeby by se navršily individuální potřeby, při čemž by se muselo rozhodnout o všeobecném poměru obou rozdělovačích kvót v asociativních dohodách. Individuální potřeby (samotným výrobcem neuplatňované), které by připadaly pro individuální mimořádné výkony jeho spolupracovníků, mohou přirozeně být přiznány jeho spolupracovníkům jen samým výrobcem nebo jeho příslušným pověřencem (po odpovídající vnitřně podnikové poradě), protože toto přiznání může vyplývat jen ze znalosti individuálního výkonu a z osobního kontaktu. Výrobci náleží odsouhlasit vlastní individuální potřeby s onou svých spolupracovníků. Z tohoto vznikající problémy snad mohou být řešeny jen ve shodě pověřeným vnitřně podnikovým grémiem, které požívá všestranné důvěry. Přiznání individuálních potřeb neznamená jen respekt k lidské nezkolektivizovatelné jedinečnosti. Musí platit jako kulturní čest civilizace, nemá však jen kulturní význam. Vždyť přece nad to představuje také vysokou sociální hodnotu, protože sensibilizuje mezilidské vztahy a probouzí smysl a zájem o individualitu, lidskou důstojnost a produktivitu. Je konečně činitelem výkonnosti, protože individualita zaručuje pokrokovou nestabilitu.

Tato črta potřebuje vzhledem k formám provedení jednotlivostí četná zdokonalení a možná i opravy. K otázkám, které musí vyplývat v rámci tohoto konceptu, patří například otázka zúročení pohledávek a v souvislosti s tím otázka spoření, které bez úrokového výnosu nemá žádný smysl. Podle mého mínění se hromadění úspor nesnáší s načrtnutým peněžním řádem, poněvadž by úspory postupem doby mizely. V rámci načrtnutého peněžního řádu není však spoření ani nutné, protože by na jeho místo mohly nastoupit úvěry, pokud dodatečné podíly potřeb nejsou kryté z výrobních přebytků. Uvěrnictní by muselo v dotyčné souvislosti být mnohem více rozvinuté, než tomu je dosud. Úvěry na pohodlné vybavení potřeb by mohly být spláceny zřeknutím se základových peněz nebo i individuálních peněz podle klíče, který by se stanovil dohodou. Spoření by se proto už vyskytovalo jen jako

zřeknutí se krytí potřeb, ne však jako hromadění zdánlivých hodnot, jimž neodpovídá žádná tvorba hodnot. Na druhé straně by však úvěry také nemohly být kryty přírodními výskyty (které jsou přece rovněž zdánlivé hodnoty). Mohly by být spláceny jen zřeknutím se krytí potřeb, jemuž odpovídají tvorby hodnot. Dobropisy na kontech dal podnikatelů, dostávajících úvěry výrobních prostředků, se rovněž neúročí, protože jsou nárokovány pro osobní potřeby, užívání výrobních prostředků nebo podporu svobodného duchovního života. Nevidím proto ani smysl, ani nezbytnost v hromadění úsporného kapitálu nebo ve vlastním, úroky nesoucím financování v souvislosti s dynamickým peněžním řádem.

Asociace ve své trojčlenné stavbě v oblastech a funkcích představují střední element mezi zušlechťovací a organizační tvorbou, tedy v rámci opět trojčlenné struktury. Jim tedy připadá právo tvořící a právo chránící souvislost úkolů. Není tedy pochyby, že by také musely být vybaveny prostředky, aby v případě potřeby prosadily svou ochrannou funkci proti přestupkům a odporu. Avšak sociálně pedagogické faktory, které jsou načrtnutému systému inherentní, mají daleko větší harmonizující význam, než násilná ochranná opatření, která by pod oním harmonizujícím účinkem měla náležet ještě mnohem více okrajové oblasti než dnes.

Mám dojem, že charakterizovaný systém dynamického peněžnictví je smysluplný a proveditelný, i když některé otázky zůstávají otevřeny a i kdyby bylo zapotřebí korektur. Nepřipouští ustrnutí peněz v ustálených hodnotách, může tedy potud být pokládán za osvobození peněz. Podléhá dále plné dělbě práce, poněvadž v jeho oblasti se nepracuje za mzdu, ale práce je darována funkční souvislosti sociálního organismu a jako ekvivalent tohoto darování se koná (rovněž dynamizované) uznání základních a individuálních potřeb. Kromě toho je to systém, který zaručuje vyvažováním proudů tvorby hodnot a správnými cenovými relacemi, jak vyplývají ze základního vzorce, vytváření spravedlivých cen. Stabilizuje navíc ceny, protože korelací peněžních a zbožních hodnot nepřipouští žádnou inflaci. Kryje uznáním základního vzorce kolektivní základní potřeby, uznáním lidské jedinečnosti od ní odlišené individuální potřeby. Zabraňuje

iracionální a nečestné monetární manipulaci. Zaručuje tedy současně největší možnou výkonnost, nejčastější obrat hodnot a nejspravedlivější rozdělování. Zdá se tedy, že to je systém, který umožňuje ráj na zemi.

Větší neporozumění mých výkladů by stěží bylo možné. Vždyť jsem na jejich počátku zdůraznil, že dotýčný systém potřebuje směr udávající ideovou hodnotu. Neboť s jakým účelovým určením mají vznikat výrobní prostředky? Na co mají být poskytovány úvěry? K čemu mají vůbec být vydávány peníze? Snad za tím účelem, aby si lidé zvykli na nejlepší uspokojování svých potřeb a tím je upoutat nejnepovhodnějším způsobem na jejich tělesnou organizaci? Úplně naopak, směr udávající hodnota načrtnutých systémů musí být úplně jiná. Všechna ekonomická, ekologická a sociální opatření mohou vytvářet jen ekonomické, ekologické, sociální a také fyziologické předpoklady výslovně s cílem, že nám zaručí co nejširší, od tyranie tělesné organizace, které jsou všichni lidé do určité míry vystaveni, oproštěný, neokupovaný volný prostor.

Při zřízení systému dynamického peněžního řádu nemůže být tedy cílem uspokojování co nejvíce libovolných potřeb nebo dokonce buzení potřeb ze spekulativních hledisek. Směr udávající civilizační hodnotou může být naopak jen ideové zušlechťení potřeb. Ve smyslu tohoto principu proto nemohou být funkce tvorby hodnot vedeny přednostně v zájmu uspokojování potřeb. Naopak mají zušlechťenými výrobky a zušlechťenými pracovními podmínkami vznikat zušlechťené potřeby. Zušlechťovacími a organizačními funkcemi má být uvolněno co nejvíce výkonu, ale i pracovní doby pro vlastní smysl lidské existence. Tento smysl lidské existence z hlediska výroby statků právě není co nejdůležitějším zdomácněním uvnitř přírodních procesů a z nich vznikajících fyziologických lidských organizací, ale osvobozením od tohoto pro individualizaci zprvu nutného nátlaku. To, co je vlastně pozemské, co je pozemsky zajímavé, není jeho strana látková, ale jeho ideová, v duchovním životě zastoupená strana. Smyslem duchovního života totiž je, nechávat vznikat individuální osobnosti duchovní sebeorganizací. Toto je možné jen v rámci individualizujících podmínek pozemského života a ztělesnění na zemi.

Duchovní život je smyslem inkarnace a nositelem jeho smyslu. Je orientován na pozemskou existenci v tom smyslu, že právě jen takovým mohou vznikat individuální osobnosti, svobodní lidé a svobodná společenství. Duchovní život je proto orientován inkarnativně, pozemsky. Výroba statků v hospodářském životě, všechno, co patří do materiální oblasti sociálního života, má co do smyslu a směru svou podstatou právě opačné určení. Zatímco duchovní život je orientován takřka směrem k zemi, je hospodářský život orientován takřka směrem k nebi. Jeho úkolem může totiž jedině být, osvobodit lidi od nátlaku jejich tělesné organizace. Díky vůči zemi, který by měl v rámci spirituálního civilizačního principu nastoupit na místo vykořisťování země, by našel výraz v takovém zušlechťování jejích výrobků, které člověka dalekosáhle osvobozuje od pozemského nátlaku. Právě to je ten smysl, který se ve zdánlivém protismyslu, jenž nám zprostředkovává země, v našem vybavení s nutkavou tělesnou organizací, skrývá. Proměna jejího nátlaku ve svobodu je ten důk, který zemi dlužíme. Smyslem duchovního života naproti tomu je, formovat proměňujícím užíváním individualizujících zemských podmínek individuální konturu vlastní osobnosti. Proto nejlepší fruktifikací našich životních podmínek a z nich vycházejících sociálních podmínek naší existence je taková, která spojuje lidsky důstojnou inkarnaci prostřednictvím duchovního života s lidsky důstojnou exkarnací prostřednictvím hospodářského života. Duchovní život si pak uvědomuje svou orientaci na narození, svou životovou kvalitu, hospodářský život svou orientaci na smrt, svou smrtovou kvalitu, když tyto systémy správně rozumí samy sobě.

Z předcházejících úvah snad vyplývá, že tvorba hodnot (hospodářským životem organizovaným vnitřní tvorbou práva) a vzdělávání (svobodný duchovní život) musí pro lidsky důstojnou (humáně estetickou) sociální organiku být v neuvolnitelné souvislosti. Nové uspořádání peněžnictví vyžaduje nový civilizační princip, který je stejně tak orientován na inkarnaci jako na exkarnaci a tuto komplementaritu zakládá jako jemu inherentní smyslové určení. Odtud se otevírá pohled na zakládání svépomocných skupin (oáz), které by mohly vzniknout uvnitř dnešního obecného sociálního a

hospodářského stavu jako počáteční body nového vývoje. Nezbytná souvislost mezi tvorbou hodnoty (peněz) a vzděláváním by potřebovala další výklad, zvláště vzhledem k situaci doby, která při pokračování vládnoucích tendencí podle mého mínění stěží ještě dovoluje naději na lidsky důstojné další trvání naší existence.

Uzavírám své výklady slovem *Novalisc*, v němž je, jak si myslím, tato myšlenka vyjádřena:

„V placení činností člověka je veliký rozdíl. Činnost je velice rozmanitě placena a jedním z hlavních umění je, zvolit tu, jež se nejlépe zúročí - jako je hlavní starostí zemědělce, svou půdu obdělávat takovou plodinou, která mu přinese největší peněžní výnos.“

Tento aforismus zahrnuje něco nevysloveného. Vždyť přece hlavním uměním je onen druh zaplacení nebo převodu protihodnoty, který se nejlépe zúročí, tak jak to je starostí zemědělce, obdělávat svou půdu plodinou, která mu vrátí nejvyšší výnos. Půdou sociálního života jsou však právě lidská těla a s nimi celá příroda. Plodinou, kterou tato půda může být obdělávána, aby přinesla největší výnos, je svobodný duchovní život.

Uměním obdělávání pozemského jako i duchovního života, které se nejlépe zúročí, které tedy je nejvýnosnější, je to umění, které vytváří lidskou individualitu jako tvůrčí, účelově nevázanou originalnost, jako prvek, který je pro duchovní svět nový, protože může vzniknout právě jen v člověku, ve svobodném člověku, a jím může být tomuto duchovnímu světu přinášén.